

Investice do znalostí

Úvod

Informace, vzdělání, znalosti, věda a technologie jsou pojmy, které se stávají klíčovými v současné společnosti – tj. společnosti založené na znalostech (knowledge based society), a to především v souvislosti s jejím dalším rozvojem. Základní tezí všech teorií společnosti založené na znalostech je, že vzrůstá procento výrobků, které jsou relativně nenáročné na suroviny, avšak vyžadují rozsáhlé „know-how“. Hlavní hodnotu kapitálu představují v této tzv. „nové“ ekonomice, informace, znalosti a inovace, které podmiňují úspěch na světových trzích.

V případě moderních produktů se cena výrobků čím dál více odvíjí nikoliv od ceny surovin a práce, ale od vědění (informací, znalostí), které bylo k výrobě zapotřebí. Existuje široká shoda v názoru a renomované výzkumy a studie národních a mezinárodních organizací (Světová banka, OECD atd.) potvrzují, že vědeckotechnologický pokrok (výzkum, vývoj, inovace a technologický rozvoj) a zlepšování kvality pracovních sil (vzdělání, znalosti, dovednosti) spolu s efektivní alokací ostatních kapitálových vstupů do výrobního procesu) mají vliv na produktivitu a významně přispívají ke konkurenceschopnosti a zaměstnanosti a tím jsou i hlavní silou celkového ekonomického růstu společnosti.

Technologická vyspělost se řadí mezi faktory podporující výrazně další ekonomický růst. Země, které nedostatečně investují do svého vědeckotechnologického rozvoje, zákonitě ztrácejí svou konkurenceschopnost a oslabují svou pozici v globální ekonomice orientované na znalosti. Konkurenceschopnost a produktivita jsou jedním s nejméně citovaných slov poslední doby, a to jak ve vztahu Evropské unie ke Spojeným státům, tak i ve vztahu k rychle se rozvíjejícím asijským zemím. Ekonomické premisy říkají, že v konkurenceschopnější zemi roste životní úroveň výrazně rychleji.

Podle studie „Global Competitiveness Report 2003-2004“ mají největší šance na úspěch v mezinárodní konkurenci právě technologicky vyspělé země. První tři místa žebříčku 102 zemí podle ukazatele celkové konkurenceschopnosti obsadily: Finsko, Spojené státy a Švédsko. V pořadí zemí podle technologického indexu, který přímo srovnává technologickou vyspělost dané země, jsou na prvním místě Spojené státy, na druhém Finsko, na třetím Tchaj-wan, dále pak Japonsko a Korea. Česká republika obsadila na základě tohoto indexu 21. pozici.

Efektivně vynaložené investice jsou klíčem k růstu ve střednědobém a dlouhodobém horizontu. Znalosti a inovace, resp. rozvoj vědy a výzkumu a to především v oborech produkujících výrobky a služby náročné na špičkové technologie „high-tech produkty“, ke kterým se řadí např. informační technologie, biotechnologie a nanotechnologie jsou spolu s rozvojem vzdělání považovány za oblasti, kde by mělo dojít k nárůstu investic, protože právě tyto investice se považují za potenciálně efektivní. Zvyšování investic do lidského kapitálu, podpora podnikání, inovací a nových technologií, zvýšených investic do vzdělání, podpora celoživotního vzdělávání a rozvoj infrastruktur umožňující rychlé a levné šíření informací se staly klíčovými v rámci Lisabonské strategie¹ Evropské unie. Státy, ve kterých rostl podíl soukromých výdajů na VaV na HDP nejvíce, zaznamenaly ve většině případů nejvyšší nárůst i v tzv. „multifaktorové“ produktivitě, tj. produktivitě všech výrobních činitelů (tj. především lidské práce a kapitálu)².

Pouhé zvyšování investic do lidských zdrojů nebo výzkumu a vývoje není dostatečné. Je nutné aby investice byly použity efektivně, to znamená mimo jiné výběr a investování do takových oblastí vzdělání a vědy, které poskytují největší návratnost, a to i z dlouhodobého hlediska. Tyto investice musí být alokovány a především použity tak, aby se to odrazilo v efektivnějším a kvalitnějším systému vzdělávání (nárůst počtu absolventů terciálního vzdělávání majících adekvátní vědomosti, znalosti a dovednosti), vyšší výkonnosti výzkumu a vývoje (inovace, patenty, licence) a rozvoji mezinárodně konkurenceschopných výrob a služeb přinášející vyšší přidanou hodnotu (high-tech odvětví). Analýza přínosů vědy a technologie, výstupů z procesů vzdělávání, výzkumu a vývoje obecně vliv vědy a technologie na ekonomii a společnost bude uvedena v dalších částech této publikace.

Tato část publikace má za cíl podrobněji rozebrat v jednotlivých kapitolách dostupné statistické údaje o investicích (šířeji pak celkových výdajích) na vzdělávání, výzkum a vývoj a investic rizikového kapitálu do tzv. „high-tech“ odvětví v ČR v letech 1995-2002 (pokud jsou adekvátní data k dispozici), a to i v mezinárodním srovnání, a tím přispět k poznání stávajícího stavu v ČR v porovnání se situací jak v ostatních státech EU tak i v USA či Japonsku atd.

¹ Evropská rada (ER) schválila na summitu v Lisabonu v březnu 2000 strategický cíl pro EU (později se k této iniciativě připojily i kandidátské země), stát se do roku 2010 „nejkonkurenceschopnější a nejdynamičtější ekonomikou založenou na znalostech, schopnou udržitelného růstu, s více a s lepšími pracovními místy a s podstatněji posílenou sociální soudržností“.

² (OECD, 2001b)

Struktura této části publikace je následující:

Kapitola 1. Investice do znalostí

Kapitola 2. Výdaje na výzkum a vývoj

Kapitola 3. Státní rozpočtové výdaje a dotace na výzkum a vývoj – GBAORD

Kapitola 4. Výdaje na vzdělávání – veřejné výdaje na vysoké školství